

ДОРОГІ ДРУЗІ!

Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України з глибоким сумом сповіщає про смерть директора Інституту, доктора історичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Лесі Василівни Матвеєвої.

Нам важко говорити про Лесю Василівну в минулому часі – ще зовсім недавно вона була поруч із нами, серед нас. Майже недавно 12 липня 2010 року наукова громадськість відзначала 80-річний ювілей Лесі Василівни Матвеєвої – знаного фахівця в галузях історії науки, історії сходознавства, історіографії та джерелознавства. І, здавалось, вона завжди буде поруч з нами, подаючи нам приклад, як треба працювати в науці та віддавати себе суспільству. Але смерть неблаганна, вона вириває з наших рядів найкращих, найдорожчих для нас людей.

Народилась Леся Василівна 12 липня 1930 року в с. Харківці, Пирятинського району, Полтавської області в сім'ї вчителів. Батько Лесі Василівни – Василь Іванович Васечко, родом із села Харківці, працював викладачем української мови і літератури. Мати – Марія Марківна Миколаєнко, корінна киянка, народилася в сім'ї службовця заводу “Арсенал” – учитель молодших класів. Любов до знань, до творчого пошуку була притаманна Лесі Василівні з дитинства і вплинула на її життєвий вибір – вона назавжди пов'язала своє життя з наукою і з Академією наук.

В стінах Академії наук Леся Василівна розпочала свій науковий шлях, тут вона набула свого професійного досвіду, сформувалася як особистість. Особливе ставлення до Академії наук, до людей, котрі її створили, Леся Василівна плекала все своє життя, не мисливши себе осторонь академічних справ. Для Лесі Василівни поняття “академія” і “наука” були тотожними, а існування вченого поза академічним колективом вона вважала згубним для науковця.

Після закінчення історичного факультету Київського державного університету імені Тараса Шевченка (спеціалізація – новітня історія) в 1955 р. Леся Василівна Матвеєва розпочала свою діяльність в системі Академії наук України. Її науковий шлях – шлях справжнього академічного вченого – від референта відділу політичної економії Інституту економіки НАН України (1957 рік) – до доктора історичних наук, професора, директора Інституту сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України. На цьому шляху Леся Василівна пройшла всі сходинки наукового і професійного зростання до визнання її як науковця й організатора науки.

З 1959-го по 1963 р. вона працювала на посаді молодшого наукового співробітника сектору історії будівельної техніки науково-дослідного Інституту теорії історії архітектури і будівельної техніки Академії будівництва та архітектури УРСР.

Новим етапом у житті Лесі Василівни став вступ у 1963 році до аспірантури Інституту економіки АН УРСР (відділ історії народного господарства та економічної думки). Успішне закінчення в 1966 році аспірантури та захист кандидатської дисертації на тему

– “Развитие строительства как отрасли народного хозяйства (на материалах Украинской ССР)” – дало можливість молодій вченій продовжити наукові студії на посаді молодшого наукового співробітника відділу зарубіжних країн Інституту економіки АН УРСР, де вона пропрацювала до 1970 року. Наукові інтереси Лесі Василівни в цей період були пов’язані з дослідженням економічного потенціалу та реконструкції провідних галузей промисловості України в першій половині ХХ століття.

У період 1970–1986 рр., як старший науковий співробітник відділу історії природознавства і техніки Інституту історії АН УРСР та фахівець із соціально-економічної історії України Леся Василівна бере участь у написанні розділів у фахових колективних монографічних працях Інституту історії, присвячених розвитку економіки України першої половини ХХ століття. Найбільш вагомими стали: Україна напередодні революції 1905–1907 рр. Соціально-економічний розвиток України на початку ХХ ст. // Історія Української РСР (1978); *Металлургическая промышленность Украины в период империализма (1900–1917). Переход к империализму. Возникновение монополистических организаций // Развитие металлургии в Украинской ССР (1980); Зародження перших монополістичних об’єднань у промисловості України // Історія народного господарства Української РСР (1983).* У 1986–1991 рр., працюючи на посадах старшого наукового співробітника відділу історії науки і техніки Інституту надтвердих матеріалів АН УРСР та старшого наукового співробітника Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки (ЦДПН) ім. Т.М. Доброва АН УРСР, Леся Василівна захопилась історією науки. Вона є автором багатьох розділів у таких колективних монографіях, як: “Становление механики в России в XIX в. // История механики в России (до 1917 г.)” (1987); “Доброхотов Н.Н. Вклад в совершенствование технологии металлургического производства // Создатели новой техники в Украинской ССР” (1991); “Учений-металург П.Г. Рубин // Создатели новой техники в Украинской ССР” (1991) та багатьох інших.

Леся Василівна прийшла в Інститут сходознавства в перші дні його існування – в 1991 р. І з того часу доля Лесі Василівни була нерозривно пов’язана з Інститутом сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України. Надзвичайно плідною була її наукова праця в 1991–1998 рр. на посадах старшого наукового співробітника, провідного наукового співробітника відділу “Україна і Схід” Інституту сходознавства. У ці роки в низці фахових видань з’являються серії наукових статей, присвячених історії Академії наук України, видатним діячам вітчизняної академічної науки, серед них – “В.А. Косинский – академик первого состава УАН // Очерки истории естествознания и техники” (1991); «М.І. Туган-Барановський: “Моє коріння в Україні” // Віче» (1996); “3 біографії А. Кримського (1918–1941) // Східний світ” (1996); “Доля академіка Перетца // Україна. Наука і культура” (1998); “Національна академія наук України: крізь призму років // Віче” (1998).

Закономірним результатом її наукової праці став вихід у світ низки монографічних робіт, що стали підсумком багаторічної діяльності Лесі Василівни в цій царині. Серед них – монографії: “Микола Прокопович Василенко” (у співавторстві, 1991) та “Отто Юльевич Шмидт” (1993). В монографічному дослідженні “А.Ю. Кримський – неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук” (1997), що була написана нею у співавторстві з Е.Г. Циганковою та за науковою редакцією О. Прицака, висвітлено період роботи вченого протягом 1918–1941 рр., коли А.Ю. Кримський займав посаду неодмінного секретаря ВУАН–УАН (1918–1928) та брав участь у розбудові Академії наук у наступні роки. У книзі також подано вибране листування А. Кримського, що стосувалось організаційної і наукової роботи академіка та подій особистого життя.

Саме в цей час (1996 р.) Леся Василівна захистила докторську дисертацію “Національна академія наук України: етапи розвитку та доля вчених (історико-джерелознавче дослідження)”. Натхненником і науковим консультантом цієї праці став перший директор Інституту сходознавства ім. А.Ю. Кримського – Омелян Йосипович Прицак. Активний науковий пошук та професіоналізм Лесі Василівни остаточно закріпили за нею сформоване ще під час роботи в Інституті історії звання провідного фахівця з історії Української Академії наук та історії науки.

В Інституті сходознавства Леся Василівна сповна розкрила свій талант дослідника – історіографа, джерелознавця, історика науки. Тут вона створила свої найкращі праці, присвячені історії Академії наук, видатним українським ученим-сходознавцям. У робо-

тах Лесі Василівни ми бачимо не просто майстерність академічного вченого, віртуозну роботу з джерелами, архівними документами, а ми ще помічаємо, як щиро переживала Леся Василівна трагічні долі своїх співвітчизників, із яким захопленням вона ставилася до життєвих подвигів Володимира Вернадського, Агатангела Кримського, Владислава Бузескула та багатьох інших подвижників науки.

Найбільш плідним у житті Лесі Василівни став час, коли вона у 1998 р. очолила Інститут сходознавства ім. А.Ю. Кримського, а у 2000 р. стала завідуючою відділом історіографії та джерелознавства. Ще за рік до цієї знакової події, у 1997 році, Л.В. Матвєєву було обрано головою спеціалізованої вченої ради Інституту по захисту докторських та кандидатських дисертацій за двома спеціальностями – “10.02.13 – мови народів Азії, Африки, аборигенних народів Америки та Австралії” (з філологічних наук) та “07.00.02 – всесвітня історія” (історичні науки). Вона очолювала цю раду до 2005 року. З цього періоду і до кінця свого життя Леся Василівна була головою спеціалізованої вченої ради Інституту по захисту докторських та кандидатських дисертацій за спеціальністю “07.00.02 – всесвітня історія” (історичні науки). За час її керівництва в радах Інституту було захищено більше ніж 10 докторських та 60 кандидатських дисертацій із пріоритетних напрямків сходознавчих досліджень.

Як керівник наукової установи, що пройшла нелегкий шлях становлення, Леся Василівна, як ніхто інший, розуміла необхідність підготовки нових наукових кадрів, поповнення молодими вченими наукових лав Інституту. Вона завжди з уважністю та любов'ю ставилася до аспірантів, пошукувачів, до всіх, хто прагнув займатись наукою. Її мудрі, вчасні поради та підтримка молоді додавали натхнення та впевненості у власних можливостях. Сьогодні практично всі молоді і навіть зрілі науковці Інституту сходознавства завдячують саме Лесі Василівні своїм професійним і кар'єрним ростом. Заслуги Лесі Василівни на ниві підготовки наукових кадрів були високо оцінені – у 2008 році їй було присвоєно звання професора за спеціальністю “Всесвітня історія”.

Творчий пошук Лесі Василівни та натхненність у роботі проявлялись як у науковій, так і в науково-організаційній діяльності. На початку 2000-х років за її ініціативою в Інституті була започаткована нова серія видань “Наукова спадщина сходознавців”. У 2002 році в цій серії і за редакцією Лесі Василівни побачила світ праця видатного історика, візантолога Ю.А. Кулаковського “Прошлое Тавриды”; у 2004 р. перевидано знамениту монографію В. Бузескула “Всеобщая история и ее представители в России в XIX и начале XX века”, у 2004 р. опублікована “Епістолярна спадщина Агатангела Кримського (1890–1941)” у двох томах; у 2007–2010 рр. підготовлені до друку і видані рідкісні сходознавчі праці А. Кримського, а саме: “Кримський А.Ю. Вибрані сходознавчі праці” в п'яти томах – “Арабістика”, “Тюркологія”, “Іраністика”.

У 2002 році Леся Василівна опублікувала монографічну працю “Юлиан Кулаковский”, у якій дослідила життєвий шлях та науковий доробок видатного вченого. У 2004 році за роботу “Юлиан Кулаковский” їй було відзначено найпрестижнішою нагородою Національної академії наук України в галузі сходознавства імені видатного вченого-орієнталіста України – Премією ім. А. Кримського.

У цей же час з'являється також низка наукових статей: “Античність і сучасність (за творами В. Бузескула)” (1999); “Сходознавчі студії В. Бузескула (1858–1931)” (1999); “Дослідження військової справи Візантії у працях Ю. Кулаковського” (2000), збірник наукових праць “Нариси з історії Всеукраїнської Академії наук” (2003). Колосальна наукова і науково-організаційна робота, яку проводила Леся Василівна, була високо оцінена державою. За значні особисті наукові здобутки, за внесок у розвиток гуманітарної науки Леся Василівна Матвєєва у 2004 році була удостоєна звання “Заслуженого діяча науки і техніки України”, а у 2005 році нагороджена Почесною грамотою Верховної Ради України “За особливі заслуги перед українським народом”, у 2008 р. – відзнакою Міністерства освіти і науки України “За наукові досягнення”.

До останніх днів свого життя Леся Василівна не полишала наукових пошуків. Протягом останніх років, окрім наукових статей, що регулярно з'являлись в різних фахових виданнях, вченій вдалося підготувати та видати монографічне дослідження “Владислав Бузескул – історик свого часу” (2008), у якому авторка дослідила життєвий шлях і творчість професора Харківського університету, академіка Російської та Української академії наук, талановитого дослідника античності, всесвітньої історії, історії науки В.П. Бузескула. У 2008 році

вона опублікувала збірку наукових праць “Нариси з історії сходознавства” – цикл статей про життя і діяльність сходознавців, які працювали в Україні: А. Кримського, Ю. Кулаковського, В. Бузескула, В. Перетца, М. Луніна. Монографія “Виктор Григорович – первый украинский славяновед-византолог (1815–1876)”, що побачила світ на початку 2010 року, стала логічним продовженням розробок вченої в царині візантології, пошуку забутих імен вітчизняних дослідників та нового їхнього відкриття для сучасної української наукової громадськості. Свою роботу на ниві візантології Леся Василівна не полишала і до останніх днів свого життя. На щастя, вона встигла завершити та підготувати до друку свою останню індивідуальну монографію “Федор Успенский и его история Византии”. Окрім того, Леся Василівна у співавторстві з Т.О. Щербань готувала до друку також текст колективної монографії “Візантологічні портрети”. І все це Леся Василівна робила в останній рік свого життя, не дивлячись на важкий стан свого здоров'я!

Всі наукові дослідження Лесі Василівни відзначаються не лише високим професіоналізмом, а й неабиякою любов'ю до своєї справи.

З особливою увагою та любов'ю Леся Василівна ставилася до періодичних видань Інституту сходознавства ім. А.Ю. Кримського, де активно працювала як головний редактор журналу “Східний світ”, періодичного збірника наукових праць “Сходознавство”. Можна без перебільшення сказати, що саме завдяки їй ці видання Інституту отримали нове життя. Саме при Лесі Василівні “Східний світ” та “Сходознавство” стали провідними фаховими виданнями сходознавчого спрямування, в яких публікуються результати наукових досліджень з актуальних наукових проблем як вітчизняних вчених, так і спеціалістів із далекого та близького зарубіжжя. Леся Василівна була також членом редакційних колегій збірників наукових праць “Хазарский альманах”, “Материалы по археологии, истории и этнографии Таврии”, “Боспорские исследования” та інших видань.

У своїй діяльності Леся Василівна всебічно підтримувала наукову співпрацю, вона була членом оргкомітету Міжнародного конгресу дослідників Азії та Північної Африки (ICANAS) та головою оргкомітету Міжнародної наукової конференції “Сходознавчі читання А. Кримського”. Як член оргкомітету, Л.В. Матвєєва брала участь в організації та проведенні в Україні міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій, з'їздів, семінарів, нарад, “круглих столів”.

Л.В. Матвєєва також виступала як рецензент, науковий консультант і науковий редактор монографій, довідників, збірників наукових праць із проблем сходознавства. Леся Василівна є автором і співавтором більш ніж 20 монографій та понад 200 наукових статей, які є безперечним внеском у розвиток сходознавства в Україні та становлення вітчизняної гуманітарної науки.

Надзвичайна працелюбність, професіоналізм Науковця, мудрість, доброзичливість та прозорливість Керівника, доброта та розуміння Вчителя, розум, проникливість, щирість Друга, врода, смак, дотепність Жінки – це все це було притаманне нашому директорові і просто прекрасній Людині Лесі Василівні Матвєєвій.

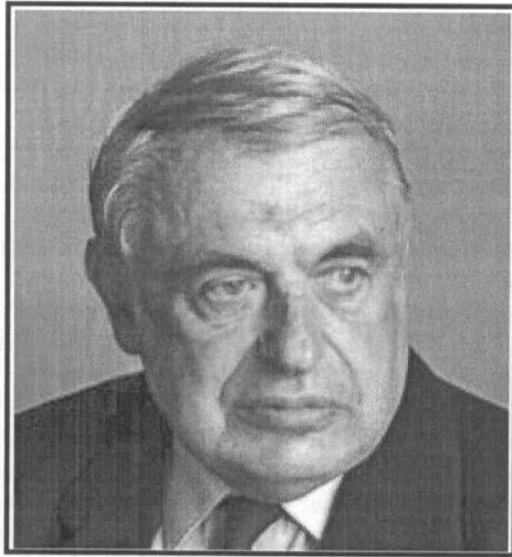
Ми будемо пам'ятати Лесю Василівну як надзвичайно доброзичливу і чуйну людину. Двері в робочий кабінет Лесі Василівни були завжди відчинені для кожного із нас. До Лесі Василівни ми йшли зі своїми задумами, проблемами, життєвими турботами. З особливою теплою вона ставилася до своїх молодших колег – коли хтось вагався, сумнівався у правильності обраного шляху, Леся Василівна говорила: Інститут – це Ваше майбутнє! І ці слова надихали, надавали нових життєвих сил. Не буде перебільшенням сказати, що в останні роки свого життя Леся Василівна буквально жила Інститутом. Вона щиро бажала, аби українське сходознавство відродилося з небуття, а Інститут, який вона очолювала 15 років і якому віддавала всі сили, став поважною установою, яка б мала продовження в наступних поколіннях учених.

Життєвий шлях Лесі Василівни є зразком людської гідності, порядності та відданості своїй справі.

Для нас усіх це надзвичайно важка втрата.

Прощайте, наша дорога Лесю Василівно.

Світла Вам пам'ять.

22 серпня 2012 року з життя пішов визначний учений-сходознавець Ярема Євгенович Полотнюк. Його смерть стала ударом для викладачів та студентів – він ніколи не скаржився на здоров'я та мав багато планів на майбутнє, якими любив ділитись зі своїми студентами. Українська орієнталістика втратила багатогранну, шановану людину, сподвижника, поліглота, викладача, перекладача та письменника – Я.Є. Полотнюка.

2 липня 1935 р. в місті Коломиї Івано-Франківської (тоді Станіславівської) області в родині лісового інженера Євгена Васильовича Полотнюка та письменниці Ірини Вільде, справжнє ім'я якої було Дарина Дмитрівна Полотнюк (дівоче прізвище Макогон), народився перший син – Ярема. У 1940 р. сім'я переїздить із Самбірського району, що на Львівщині, до села Микуличин. У листопаді 1943 року, коли Яремі було 8 років, він втратив батька, розстріляного прилюдно неподалік залізничної станції Ворохта за вбитого німецького вояка.

Першим учителем Яреми Полотнюка стала його бабуся Адольфіна Гнатівна Макогон з дому Янушевських, німкеня, яка з донькою і з чоловіком розмовляла залежно від ситуації то українською, то німецькою мовами.

Закінчивши 1952 р. Львівську середню школу, Я. Полотнюк вступив до Львівського політехнічного інституту, у якому навчався до 1958 р. А ще раніше відбулося його знайомство зі Сходом, коли він у п'ятнадцять років уперше почув таджицьку мову і тоді ж зацікавився перською. Для цього йому довелося також опанувати як арабську абетку, так і основи арабської мови. Як це часто буває, його першою "хрестоматією" з арабської мови став Коран. Далі, керуючись нестримним бажанням та інтуїцією, Я. Полотнюк за допомогою принагідних учителів самотужки поглиблював знання арабської та перської мов, сумлінно студіюючи все, що було в бібліотеках Львова та в букіністів. Доля та випадок допомогли Я. Полотнюкові сконтактувати з професором Алелі Теймуразі, завдяки якій він зміг одержати шедеври перської літератури не тільки для себе, а й для інших українських сходознавців, таких, як В. Мисик і В. Рудковський.

Я. Полотнюка, тоді ще студента четвертого курсу Львівської політехніки, запросив до університету професор Семен Михайлович Шаховський – вести гурток перської мови. Гурток успішно працював під патронатом самого С. Шаховського та працівника кафедри нової історії Михайла Марковича Кнороза, який до війни закінчив Варшавський університет за спеціальністю "китайська мова та санскрит". Навчаючись у політехнічному інституті і проходячи практику на Харківському електромеханічному заводі, Я. Полотнюк знайомиться з відомим арабістом Андрієм Петровичем Ковалевським – людиною-легендою: харківський професор мав аж три дипломи, бо закінчив германську філологію, факультет української культури та арабську філологію в Ленінграді. Влаштувавши Я. Полотнюкові "бліц-екзамен" з арабської й перської мов, професор визначив подальшу долю тоді ще студента-політехніка: "Та кидайте ви цю технічну освіту і їдьте навчатися до Ленінграда! Тільки до Ленінграда!"

Мати не дозволила залишити політехнічний інститут, і майбутньому сходознавцеві довелося закінчити п'ятий курс, захистити диплом і піти на три роки працювати інженером-електриком до КБ заводу "Автовантажувач". Усі ці роки Я. Полотнюк уранці, коли його рідні ще спали, самотужки студіював підручники з арабської і перської мов. Допоміг, як це нерідко буває, його величність випадок: 1962 року у Львові, як і по всій Україні, проходила Декада таджицької літератури й мистецтва. Поет Ростислав Братунь запропонував Я. Полотнюкові привітати таджицьких письменників їхньою рідною мовою, що інженер з успіхом і зробив. На другий день дивака-інженера запросив до себе секретар обкому партії з ідеології В.Д. Маланчук. Згадавши, як він сам вивчав факультативно перську мову в післявоєнному університеті, благословив Полотнюка на навчання в Ленінграді. Другим "хрещеним батьком" майбутнього сходознавця став академік Є.К. Лазаренко, який доклав чималих зусиль, щоб Львівський університет справді став Франковим.

Доля йшла назустріч Я. Полотнюкові. Його без вступних іспитів прийняли до Ленінградського університету з дозволом скласти "академрізницю", крім арабської та перської мов, у Львові. І ось нарешті вимріяне навчання на Східному факультеті! Я. Полотнюкові вкотре пощастило: тоді факультет переживав свої ліпші часи: тут працювали такі корифеї, як високоерудований іраніст-філолог С.М. Соколов, історик іранських мов та семітолог М.М. Боголюбов, історик перської літератури О.М. Болдирев. Та чи не найбільшою удачею Я. Полотнюка стала зустріч із Л.Т. Гюзальном та В.І. Беляєвим, яких він уважав своїми головними вчителями. Ленінградська букіністика та допомога матері створили майбутньому сходознавцеві всі умови, щоб навчатися самому й купувати літературу на той випадок, коли доведеться викладати.

Навчаючись у Ленінграді, майбутній сходознавець із протекції О.Ф. Акімушкіна мав нагоду ознайомитись із величезними книгозбірками рукописів університетської бібліотеки, Державної публічної бібліотеки ім. Салтикова-Щедріна, а також із фондами відділу рукописів Ленінградського відділення Інституту сходознавства Академії наук СРСР. Голова йшла обертом від побаченого!

Напрочуд швидко пройшов час та настала переддипломна практика. Я. Полотнюк поїхав до Таджикистану, в Душанбе, де мав нагоду практикуватися в живій мові, відвідувати заняття професора Галяля Карімова, слухати лекції колишнього працівника зовнішньої розвідки Юрія Хромова, Андрія Бертельса. Тут молодий сходознавець прочитав за дорученням доктора Фазилова "Багаристан" ("Весняний сад") Абдуррахмана Джамі. Тоді ж Я. Полотнюк купив близько 40 рукописів, які згодом передав до Фонду рідкісної книги університетської бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка.

Особливу роль у науковому житті Я. Полотнюка відіграв Леон Тегранович Гюзальян, який був не тільки спеціалістом високого класу, що досконало знав класичну та сучасну перську мову, окрім того – історію мусульманського Сходу, його побут, звичаї та етику, – це була людина високої порядності та культури, педагог, який щедро ділився досвідом зі студентами, котрі прагнули знань. Часто Л.Т. Гюзальян запрошував студента до свого кабінету, коли там збиралися його друзі, такі, як дружина художника Альтмана, піаніст Святослав Ріхтер чи генерал Джеганбані, особистий перекладач та аташе шаха Могамеда Пегляві. Не меншим пієтетом оточували і другого вчителя Я.Є. Полотнюка – В.І. Беляєва, професора-арабіста, семітолога й арамеїста, що також знав декілька європейських мов. Коли В.І. Беляєв захотів прочитати хрестоматію В. Розена та В. Гіргаса, він запросив Я. Полотнюка до себе додому, де вони на кухні читали цю унікальну книгу. "Ви – третя особа, що удостоїлася честі бути вдома у В.І. Беляєва, – жартував пізніше історик-арабіст Вольф Мендельович Бейліс, – першим був один американський арабіст, другим – історик-сходознавець Борис Заходер, а третім – ви". Завдяки ленінградським колегам і наставникам у Полотнюка з'явилися друзі й колеги в США, Великобританії, Чехії, Польщі, Словаччині, Єгипті, Лівані, Ізраїлі та Ірані, колеги, для яких були притаманними не тільки велика ерудиція та знання, а й готовність прийти на допомогу словом і ділом. Добрими словами Ярема Євгенович згадував і польських арабістів Януша Данецького та Йозефа Белявського, іраністів Тадеуша Махальського й пані Барбару Менкарську, тюрколога Яна Райхмана,

ізраїльського арабіста Йоханана Каплівацького, не кажучи про багатьох друзів і колег із Ташкента, Душанбе, Баку, Самарканда та інших міст, куди наукова доля закидала львівського сходознавця.

Коли Україна здобула незалежність, Я. Полотнюк пішов працювати в Музей історії релігії та знову до Львівського університету імені Івана Франка. Організувавши у Києві Інститут сходознавства НАН України, академік О. Й. Прицак передусім запропонував роботу в новоствореній установі Я. Полотнюкові та його учневі Р.Р. Гамаді.

У роки перебудови Я. Полотнюка запросили працювати в Єврейське культурно-просвітницьке товариство ім. Шолом-Алейхема та у Львівську єврейську газету “Шофар” (“Новорічний трубний ріг”). Я. Полотнюк писав про історію єврейської громади Львова, “про єврейський бойовий” (ударний) курінь УГА, про видатних євреїв-патріотів. Завдяки зусиллям Я. Полотнюка одну з вулиць Львова названо іменем Соломона Ляйнберга, командира єврейського легіону УГА.

У 1992 році Я. Полотнюка запрошують до Єрусалима на форум єврейсько-української інтелігенції, де він відвідав і Голгофу, і Гріб Господній, і Кинаретське озеро, і Назарет, і музей “Яд вашем”, і арабів на західному березі ріки Йордан. Пізніше Фарід Загідов запропонував Я. Полотнюкові вступити і до татарського культурно-просвітницького товариства “Туган-Іль”, і сходознавець охоче погодився.

З 1992 року Я. Полотнюк почав викладати два факультативні курси східних мов – перської й арабської. Це вже його четвертий прихід до університету. Згодом, окрім мови, він викладає й низку інших предметів: курс ісламознавства, країнознавства, історії перської та арабської літератури тощо. За його підтримки, Олена Георгіївна Горошкевич впровадила факультативне викладання японської мови. Траплялися студенти, які успішно вивчали і перську, і японську мови, як, наприклад, доцент кафедри сходознавства імені професора Ярослава Дашкевича О.В. Забуранна, яка захистила дисертацію на матеріалі обох мов.

У 2004 р. Я. Полотнюк став першим із десяти нагороджених указом уряду Ірану іраністів, які одержали грамоту з рук міністра культури та ісламської орієнтації Ахмеда Масуджед-Джамаї. Того ж року ім'я сходознавця внесено до енциклопедично-біографічного довідника “Нова історія України – Львівщина та львів'яни”.

У 1995 році Я. Полотнюк їде до Ірану на Другий всесвітній конгрес іраністів у Тегерані, де він активно закликає до розширення науково-культурних зв'язків з іранськими університетами. Внаслідок його зусиль на стажування до Ірану було запрошено велику групу студентів зі Львова та Києва.

У 1997 році за ініціативи Я.Є. Полотнюка і за активного сприяння ректора університету І. О. Вакарчука та декана філологічного факультету Т.Ю. Салиги було відкрито кафедру сходознавства. Я. Полотнюк писав усі програми для курсів спеціальності “перська мова і література”. Перші “законні” студенти-іраністи Я. Полотнюка не раз згадують, як Ярема Євгенович читав їм мало не всі можливі лекції – перську мову й літературу, іранське країнознавство, ісламознавство, історію Сходу, теорію та практику перської каліграфії, основи перської поезики. Так само було і з першими практиками: Ярема Євгенович зі студентами слухав платівки та диски із записами шедеврів перської поезії, читав епіграфічні написи на зброї, килимах та камені, проводив екскурсії в Олесько, Підгорецький замок, Жовкву та на гору Маківку... І, звичайно, незабутні зустрічі перського Нового року – Новрузу, де студенти читали напам'ять перські вірші та співали перських пісень. Поступово довкола Полотнюка гуртується колектив учнів-однодумців: це і його дочка Ярина Полотнюк, і Олег Кшановський, і талановитий перекладач Роман Гамада, й офіцер Володимир Дубовик. Таким чином, формується повноцінна молода кафедра сходознавства з чудово підібраним колективом. До Львівського університету надходять чудові іранські видання класиків перської літератури. Саме тоді Я. Полотнюк переймається ще однією ідеєю – проривом у персомовну літературу Індії, яка цікавила його ще зі студентських років. У радянські часи, в 60–70-х роках, персомовна література Індії була табуїзована. Замовчати її цілковито було неможливо, адже про неї писали і А.Ю. Кримський, і О.П. Баранников, проте говорити про неї було “неможливо”.

Ярема Полотнюк відродив у Львові іраністику й арабістику, яка своїм рівнем не поступається попередній львівсько-петербурзькій школі, не кажучи про Київ, де вивчення східних мов має більш утилітарний характер. З ініціативи Яреми Євгеновича у Львівському університеті чи не вперше в Україні впроваджено курс “Вступ до персомусульманської культури”: як працівник Музею історії і релігії він за сприяння музейників і бібліотекарів організував своїм студентам практику, де вони читають і опісують оригінальні східні рукописи.

Ярема Євгенович добре знав і як талановитий перекладач: серед його доробку досить назвати перший переклад Корану українською мовою (1990) та дослідження арабського рукопису “Подорожі патріарха Макарія III до українських земель”.

У спадок від матері, письменниці Ірини Вільде, Я. Полотнюку дістався також хист письменника, який виявився ще в молодому віці. У 1963 р. з-під його пера виходить перший детектив “Вирок без апеляції”. Але друзі побачили цей твір лише у 1997 році. Потім було написано ще два детективи – “Заздрість та злоба” (або “Картини Модельяні”), “Крадіжка в музеї” (або “Незвичайне одруження Отакара Гедвабного”). Четвертий детектив письменник, на жаль, завершити не встиг.

Тематика його творів різна: відгомін Другої світової війни, проблеми малих народів, зокрема циган, інтелектуальні детективи (на відміну від тих, де море крові й невмотивованої жорстокості), – повісті, після прочитання яких хочеться жити і вірити в людей та справедливість. Їх об’єднує одне: у житті перемагає добро.

Я. Полотнюк писав також короткі есе, як-от збірка оповідань “Мій Ізраїль”. До неї увійшли новели “Кохання на лінії вогню”, “Пригоди Сергія Зайдлера”, “Як Стелла Бухбінгер порушила свою обітницю”, “Оповідь про куплену нирку”, “Ізраїль, якого ви не знаєте” та ін. Споріднена тема звучить і в есе “Ізраїль, яким я його бачив”. Знову перед читачем постають християнські святині і Стіна Плачу. Ярема Євгенович знайомить нас зі своїми ізраїльськими друзями та знайомими, їхніми проблемами, світобаченням та життєвим кредо. Зачарований Сходом, Полотнюк хотів, щоб ми сприймали Схід його очима, і йому це вдалося.

У творчому доробку Я. Полотнюка є й новели з українського життя: “Дзеркало”, “Наталя”, “Заробітчанка”, “Розмова з Богом”, “Наталчина кара”, “Борис Буран та його дочка”, “Механік Михайло Бабаринов” та ін. Новели цікаві для людей різного віку: і молодих, і старших. Герої потрапляють у різні ситуації, але завжди залишаються людьми, людьми з великої букви. Ці новели відзначаються моральною чистотою, високими помислами, глибокою духовністю. Читаєш їх – і стаєш духовно чистішим і багатшим. Окремі новели вже у друці.

Голова мусульманської релігійної громади міста Львова, член правління Татарського культурно-просвітницького товариства “Туган-Іль”, член Ради старійшин татарського товариства Набіулла Абдуллович Ішбердієв розповідає, що в мусульманську громаду Львова Я. Полотнюк прийшов 1992 року, де не раз звертав на себе увагу ґрунтовними та науковими знаннями ісламської проблематики, популярними науковими статтями, присвяченими проблематиці ісламу та проблемам ісламського світу, історії Татарстану, його культурі та зв’язкам з Україною. Неодноразово брав участь у відзначенні свят мусульманських народів, зокрема свята Ноуруза – Нового року, яке кафедра сходознавства святкувала разом з татарськими й українськими дітьми.

Серед членів громади Ярема Євгенович користувався заслуженим авторитетом і повагою, завжди готовий був прийти на допомогу і розрадити добрим словом чи ділом. Відзначався людяністю, добротою, милосердям, совіслівістю, професійністю, себто – якісною, талановитою і самовідданою роботою. З повагою ставився до всіх членів мусульманської громади.

Я. Полотнюк не раз говорив студентам: “Шановні колеги! У сходознавстві є дуже чітка лінія спадковості. Так, наприклад, Олексій Болдирев і Володимир Гіргас свого часу вчилися у Франції в Сильвестра де Сасі. Згодом у В. Гіргаса вчилися Віктор Розен та Володимир Бартольд, учнями яких потім були Леон Гюзальян та Віктор Беляєв, у них учився Полотнюк, а в Полотнюка – ви. А тому завжди пам’ятайте про свій родовід у науці! Пам’ятайте й ніколи не плямуйте його негідними вчинками”.

Ярема Євгенович був совістю студентів – почути від нього зауваження було наче не виправдати надії батьків, які вірять у тебе і знають, що ти здатен на більше. Він завжди казав, що ми повинні розраховувати у житті тільки на себе та свої знання, але що б не сталося – він завжди готовий нам допомогти.

Дорогий Яремо Євгеновичу, без Вас ми осиротіли. І, шануючи Вашу пам'ять, даємо клятву бути гідними продовжувачами Вашої пристрасної справи – чесного й відданого служіння українському сходознавству.

*Кафедра сходознавства імені професора Ярослава Дашкевича
Львівський національний університет імені Івана Франка*